

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

การศึกษาเรื่องดัชนีความสุขของชุมชนบริเวณรอบพื้นที่ป่าอนุรักษ์มหาวิทยาลัยแม่โจ้-แพร่ เฉลิมพระเกียรติ จังหวัดแพร่ เพื่อให้ได้ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาจำเป็นต้องอาศัยวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

ประชากร

ประชากรที่ทำการศึกษามีทั้งหมด 4 หมู่บ้าน ประกอบด้วย บ้านแม่ทราย บ้านแม่ทรายต้นมัน บ้านแม่ทรายใต้ บ้านแม่ทรายต้นมันเหนือ ซึ่งแต่ละหมู่บ้านมีการเข้าไปใช้ประโยชน์หาของป่าจากป่าตลอดทั้งปี โดยทำการเก็บตัวอย่างในช่วงเดือนเมษายนถึงเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2557

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างได้จากการสุ่มตัวอย่างจากประชากร โดยขนาดของกลุ่มตัวอย่าง (sample size) และวิธีการสุ่มตัวอย่าง (sampling) มีระเบียบวิธีการดังนี้

ขนาดของตัวอย่าง

การกำหนดขนาดตัวอย่างเพื่อให้ได้ตัวแทนที่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับประชากรที่เชื่อถือได้ โดยใช้ตารางสำเร็จรูป Krejcie and Morgan (พรชัย พิลหาเวสส, 2551) กำหนดความเชื่อมั่นของกลุ่มตัวอย่างมีค่าเท่ากับร้อยละ 95 กำหนดได้ตามสูตรดังนี้

$$n = \frac{x^2 NPQ}{e^2(N-1) + x^2 PQ}$$

กำหนดให้

n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

X^2 = ค่าไคสแควร์ที่ df เท่ากับ 1 และระดับความเชื่อมั่น 95% ($X^2 = 3.841$)

N = ขนาดของประชากร

P = สัดส่วนของลักษณะที่สนใจในประชากร ($P = 0.5$)

$Q = 1 - P = 1 - 0.5 = 0.5$

e = เปอร์เซ็นต์ของความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ ($e = 0.05$)

จากจำนวนประชากร 716 ครั้วเรือน เมื่อคำนวณแล้วพบว่าขนาดของตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษามีจำนวนประมาณ 250 ตัวอย่าง (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 การเลือกพื้นที่ศึกษา

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนครัวเรือน	จำนวนครัวเรือนตัวอย่าง
1	บ้านแม่ทราย	129	60
2	บ้านแม่ทรายต้นมื่น	201	60
3	บ้านแม่ทรายใต้	293	70
4	บ้านแม่ทรายต้นมื่นเหนือ	93	60
	รวมทั้งสิ้น	716	250

ที่มา: อบต.แม่ทราย, 2557

การสุ่มตัวอย่าง

การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงในหมู่บ้านที่มีการใช้ประโยชน์จากป่าอนุรักษ์ฯ เป็นการสัมภาษณ์ในระดับครัวเรือนของกลุ่มตัวอย่าง โดยแบ่งกลุ่มครัวเรือนที่ศึกษามีทั้งหมด 4 หมู่บ้าน ซึ่งแต่ละหมู่บ้านมีการเข้าไปใช้ประโยชน์หาของป่าจากป่าตลอดทั้งปี จากนั้นทำการสุ่มตัวอย่างแบบอย่างง่าย (simple random sampling) โดยเก็บจำนวนตัวอย่างจากจำนวนครัวเรือนแต่ละหมู่บ้าน รวมทั้งหมด 250 ตัวอย่าง

เครื่องมือในการวิจัย

ในงานวิจัยชิ้นนี้ ได้ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือเก็บข้อมูล โดยแบบสัมภาษณ์ตัวแทนครัวเรือนตัวอย่าง ประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับข้อมูล 4 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ส่วนที่ 2 องค์ประกอบของความสุขของชุมชน (อ้างอิง ประสพศรี และคณะ, 2550)

ส่วนที่ 3 แบบสำรวจความสุขด้วยตนเอง (อ้างอิง อภิชัย และคณะ, 2547)

ส่วนที่ 4 การใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าอนุรักษ์มหาวิทยาลัยแม่โจ้ – แพร่ เฉลิมพระเกียรติ จังหวัดแพร่

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บข้อมูลในการศึกษานี้มีการเก็บข้อมูลใน 2 ระดับ ทั้งในระดับปฐมภูมิและทุติยภูมิดังนี้

ข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการปฏิบัติภาคสนามโดยใช้แบบสอบถาม สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง

ข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) เป็นข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่ศึกษา ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้จากเอกสารเผยแพร่ ข้อมูลทางสถิติต่างๆที่เกี่ยวข้อง งานวิจัย รวมทั้งข้อมูลจากหน่วยงานราชการ ได้แก่ อบต.แมทราย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) กรมสุขภาพจิต เป็นต้น

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินความสุขของชุมชน

การพิจารณาดังนี้ชี้วัดความสุข โดยใช้แบบประเมิน องค์ประกอบของความสุขของชุมชน (ประสพศรี และคณะ, 2550) และแบบสำรวจความสุขด้วยตนเอง (อภิชัย และคณะ, 2552) นั้น เป็นการวัดคุณภาพชีวิตและความสุขทางสังคมศาสตร์ที่น่าเชื่อถือ และมีความโดดเด่นของดัชนีในแต่ละมิติของคุณภาพชีวิต ซึ่งสามารถนำมาใช้ในการอ้างอิงหรือเป็นพื้นฐานในการพิจารณาดัชนีความสุขของชุมชนได้ โดยผู้วิจัยได้มีการนำมาปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของชุมชนด้วย เน้นการพัฒนาจากรากฐาน โดยการศึกษาข้อมูลจากชุมชน และนำข้อมูลนั้นมาเป็นตัวร่วมพัฒนาชุมชน

การวิเคราะห์แบบสอบถามในด้านการประเมินความสุขของชุมชน โดยใช้แบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating scale) โดยให้ผู้ตอบแบบสอบถามเลือกตอบคำถามแบบให้คะแนนตามน้ำหนักของความคิดเห็นที่ตรงกับประสบการณ์จริงของผู้ตอบซึ่งมีหลักเกณฑ์การให้คะแนนและแปลความหมายดังนี้ (มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, 2556)

สำหรับส่วนที่เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่าความพึงพอใจคิดเทียบคะแนนดังนี้

ระดับ 5 หมายถึง มีความพึงพอใจมากที่สุด

ระดับ 4 หมายถึง มีความพึงพอใจมาก

ระดับ 3 หมายถึง มีความพึงพอใจปานกลาง

ระดับ 2 หมายถึง มีความพึงพอใจน้อย

ระดับ 1 หมายถึง มีความพึงพอใจน้อยที่สุด

เมื่อคำนวณค่าเฉลี่ยแล้วนำค่าที่คำนวณได้นั้นมาเทียบเกณฑ์ที่กำหนดไว้โดยใช้อัตราการแปลผลความหมายของค่าเฉลี่ยดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.21 - 5.00 หมายถึง มีความพึงพอใจสูงที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.41 - 4.20 หมายถึง มีความพึงพอใจมาก

ค่าเฉลี่ย 2.61 - 3.40 หมายถึง มีความพึงพอใจปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.81 - 2.60 หมายถึง มีความพึงพอใจน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.80 หมายถึง มีความพึงพอใจต่ำที่สุด

โดยมีประเด็นต่างๆในแบบสอบถามในด้านการประเมินความสุขของชุมชน ดังนี้

1. ค่านิยมทางสังคม

- 1.1 ความสำเร็จจากความสุขในครอบครัว
- 1.2 ความสุขจากการอยู่ร่วมกันในสังคม
- 1.3 การใช้ชีวิตเรียบง่าย บริโภคเท่าที่จำเป็น
- 1.4 มีความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง
- 1.5 มีวิถีชีวิตขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมที่ดำรง

2. ระบบการเรียนรู้และเครือข่าย

- 2.1 การเรียนรู้สำหรับเด็กและเยาวชน
- 2.2 การพัฒนาความมีระเบียบวินัย
- 2.3 การสร้างจิตสำนึกการอยู่ร่วมกันในสังคม
- 2.4 การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้บนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 2.5 การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ที่ขยายวงจากชุมชนเล็กๆ ไปยังชุมชนอื่น

3. ระบบเศรษฐกิจพอเพียง

- 3.1 การมีอาหารที่อุดมสมบูรณ์
- 3.2 การมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง
- 3.3 การมีงานทำสามารถเลี้ยงตัวเองและครอบครัวได้
- 3.4 การมีที่ดินทำกินของตนเอง
- 3.5 การไม่มีหนี้สินเกินฐานะของตน

4. ระบบประเพณีและวัฒนธรรม

- 4.1 ส่งเสริมการฟื้นฟูและอนุรักษ์วัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนให้คงอยู่
- 4.2 คนในชุมชนมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายดำเนินตามขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดี
- 4.3 มีการถ่ายทอดขนบธรรมเนียมประเพณีสู่คนรุ่นหลาน
- 4.4 มีการแต่งกายพื้นเมืองในวันสำคัญทางประเพณี
- 4.5 สามารถหารับประทานอาหารพื้นเมืองได้ง่ายในท้องถิ่น

5. นโยบายรัฐ

- 5.1 มีการส่งเสริมระบบการบริหารจัดการที่มีธรรมาภิบาลในทุกระดับ

5.2 รัฐสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาท้องถิ่น

5.3 มีการเคารพกฎกติกาของชุมชน

5.4 ความเป็นประชาธิปไตยภายในชุมชน

5.5 หน่วยงานในท้องถิ่นนำนโยบายมาสู่ภาคปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม

6. ครอบครัว

6.1 การใช้เวลาร่วมกันระหว่างสมาชิกในครอบครัว

6.2 การเชื่อมโยงสายสัมพันธ์กับผู้สูงอายุ

6.3 การสนับสนุนการออกกำลังกาย

6.4 การที่สามารถพูดคุยและปรึกษากันในครอบครัวได้

6.5 การที่คนในครอบครัวไม่ทะเลาะเบาะแว้งกัน

7. ชุมชน

7.1 การทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชน ที่ก่อให้เกิดความสามัคคีกัน

7.2 การที่ชุมชนปลอดอบายมุข ยาเสพติด

7.3 การที่ชุมชนปลอดอาชญากรรม

7.4 การที่ชุมชนปราศจากปัญหามลภาวะทางน้ำ อากาศ

7.5 มีการน้ำประปาและไฟฟ้าใช้อย่างทั่วถึงทุกหลังคาเรือน

8. สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ

8.1 ชุมชนมีกฎระเบียบเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทำลายป่า

8.2 การที่คนในชุมชนดูแลสิ่งแวดล้อมให้น่าอยู่

8.3 การที่ชุมชนมีการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน

8.4 การที่ชุมชนช่วยกันดูแลป่าชุมชนเพื่อรักษาความหลากหลายทางชีวภาพ

8.5 การที่ชุมชนช่วยกันป้องกันการเผาป่าในฤดูร้อน

9. สถาบันศาสนา

9.1 การที่ชุมชนส่งเสริมศาสนาให้มีบทบาทต่อการพัฒนาชุมชน

9.2 การที่ชุมชนนำหลักศาสนามาใช้ในชีวิตประจำวัน

9.3 การที่มีความพอใจในสิ่งที่มีและเป็นอยู่

9.4 การที่ทุกคนได้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

9.5 การที่ทุกคนได้ช่วยเหลือกันเมื่อผู้อื่นมีทุกข์

การวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินความสุขของตนเอง

การวิเคราะห์แบบสอบถามเกี่ยวกับดัชนีชี้วัดสุขภาพจิตใจ (อภิชัย มงคล และคณะ, 2552)

การให้คะแนนแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ได้แก่ข้อ

1	2	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
---	---	---	---	---	---	----	----	----	----	----	----

แต่ละข้อให้คะแนนดังต่อไปนี้

ไม่เลย = 1 คะแนน, เล็กน้อย = 2 คะแนน, มาก = 3 คะแนน, มากที่สุด = 4 คะแนน

กลุ่มที่ 2 ได้แก่ข้อ

3	4	5
---	---	---

แต่ละข้อให้คะแนนดังต่อไปนี้

ไม่เลย = 4 คะแนน, เล็กน้อย = 3 คะแนน, มาก = 2 คะแนน, มากที่สุด = 1 คะแนน

โดยมีประเด็นต่างๆในแบบสอบถามในด้านการประเมินความสุขของตนเอง ดังนี้

1. ท่านรู้สึกพึงพอใจในชีวิต
2. ท่านรู้สึกสบายใจ
3. ท่านรู้สึกเบื่อหน่ายท้อแท้กับการดำเนินชีวิตประจำวัน
4. ท่านรู้สึกผิดหวังในตัวเอง
5. ท่านรู้สึกชีวิตของท่านมีแต่ความทุกข์
6. ท่านสามารถทำใจยอมรับได้สำหรับปัญหาที่ยากจะแก้ไข (เมื่อมีปัญหา)
7. ท่านมั่นใจว่าจะสามารถควบคุมอารมณ์ได้เมื่อมีเหตุการณ์กับขึ้นหรือร้ายแรงเกิดขึ้น
8. ท่านมั่นใจที่จะเผชิญกับเหตุการณ์ร้ายแรงที่เกิดขึ้นในชีวิต
9. ท่านรู้สึกเห็นอกเห็นใจเมื่อผู้อื่นมีทุกข์
10. ท่านรู้สึกเป็นสุขในการช่วยเหลือผู้อื่นที่มีปัญหา
11. ท่านให้ความช่วยเหลือแก่ผู้อื่นเมื่อมีโอกาส
12. ท่านรู้สึกภูมิใจในตนเอง
13. ท่านรู้สึกมั่นคงปลอดภัยเมื่ออยู่ในครอบครัว
14. หากท่านป่วยหนัก ท่านเชื่อว่าครอบครัวจะดูแลท่านเป็นอย่างดี
15. สมาชิกในครอบครัวมีความรักและผูกพันต่อกัน

การแปลผลการประเมิน

เมื่อรวมคะแนนทุกข้อแล้วนำมาเทียบกับเกณฑ์ปกติที่กำหนดดังนี้ (คะแนนเต็ม 60 คะแนน)

51-60 คะแนน หมายถึง มีสุขภาพจิตมากกว่าคนทั่วไป (Good)

44-50 คะแนน หมายถึง มีสุขภาพจิตเท่ากับคนทั่วไป (Fair)

43 คะแนนหรือน้อยกว่า หมายถึง มีสุขภาพจิตต่ำกว่าคนทั่วไป (Poor)

การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความสุขของชาวบ้านในชุมชนบริเวณรอบพื้นที่ป่าอนุรักษ์มหาวิทยาลัยแม่โจ้ – แพร่ เฉลิมพระเกียรติ จังหวัดแพร่

การวิเคราะห์หาปัจจัยที่มีผลต่อความสุขของชาวบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณรอบพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์จากป่าอนุรักษ์ฯ โดยคำนึงถึงปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยวิธีการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุคูณ (Multiple Linear Regression) เป็นเครื่องมือที่ช่วยในการหาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสุข โดยตัวแปรตาม คือ ความสุขของตนเอง และตัวแปรอิสระ ด้านเศรษฐกิจ (รายได้, หนี้สิน) สังคม (เพศ, อายุ, การศึกษา, จำนวนสมาชิกในบ้าน, การประเมินความสุขของชุมชน) และสิ่งแวดล้อม (ความรู้เรื่องป่า, การใช้ประโยชน์จากป่า) โดยกำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $p \leq 0.05$ โดยตัวแปรที่ใช้ในสมการประกอบด้วย

สมการปัจจัยที่มีผลต่อความสุขของชาวบ้าน

ความสุขของตนเอง = $f(\text{เพศ, อายุ, การศึกษา, จำนวนสมาชิกในบ้าน, รายได้, หนี้สิน, การประเมินความสุขของชุมชน, ความรู้เรื่องป่า, การใช้ประโยชน์จากป่า})$

ตัวแปรตาม

ความสุขของตนเอง (myself) (คะแนน) หมายถึง ความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยในสถาบันครอบครัว และความรู้สึกพึงพอใจในชีวิตและทรัพย์สินตามสภาพท้องถิ่นของตนเอง รวมทั้งสมาชิกในครอบครัวมีความรักและผูกพันต่อกัน

ตัวแปรอิสระ

เพศ (sex) หมายถึง สถานะของผู้ตอบแบบสอบถาม

อายุ (age) (ปี) หมายถึง อายุของผู้ตอบแบบสอบถาม

การศึกษา (edu) หมายถึง ระดับการศึกษาที่จบของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย ผู้ที่ไม่ได้เรียนหนังสือ จบชั้นประถมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษา ระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรีขึ้นไป

จำนวนสมาชิกในบ้าน (member) (คน) หมายถึง จำนวนสมาชิกในบ้านของครัวเรือนทั้งหมด
 รายได้ (income) (บาท/ปี) หมายถึง รายได้จากอาชีพหลักและอาชีพรองของครัวเรือนรายปี
 หนี้สิน (credit) หมายถึง การมีภาระหนี้สินของครัวเรือนที่มีอยู่ทั้งนี้ในระบบและนอกระบบ หรือ
 การที่ครัวเรือนไม่มีภาระหนี้สินเลย

ความสุขของชุมชน (community) (คะแนน) หมายถึง คะแนนที่ได้จากการประเมินชุมชนของ
 ชาวบ้านในประเด็นเหล่านี้ ได้แก่ ค่านิยมทางสังคม ระบบการเรียนรู้และเครือข่าย ระบบ
 เศรษฐกิจพอเพียง ระบบประเพณีและวัฒนธรรม นโยบายรัฐ ครอบครัวยุคใหม่ สิ่งแวดล้อม
 และธรรมชาติ และสถาบันศาสนา

ความรู้เรื่องป่า (know) หมายถึง ความรู้เรื่องป่าอย่างถูกต้องของชาวบ้านในเรื่องการอนุรักษ์และการ
 ใช้ประโยชน์ร่วมกัน และการมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของ
 การใช้ประโยชน์จากป่า (NTFP) หมายถึง การที่ชาวบ้านสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าในการ
 หาอาหาร